

siin, välillä englanninkielisiin, viittaamatta kertaakaan venäjänkielisiin alkuteoksiin. Hassuja suomennoksiakin on muutamia, kuten se, että Moldovasta puhutaan toistuvasti Moldaviaa.

Romaani on kuitenkin tarkka ja elävä kuvaus Limonovin huikasta elämästä, ja Carrèren syvälinen perehtyminen aiheeseensa

tekee siitä eheän lukuelämyksen sen ongelmista huolimatta. Se piirtää Limonovista todella intensiivisen lähikuvan ja vie suomalaisen lukijan ensimmäistä kertaa hyvin lähelle venäläisen opposition radikaalia siipeä.

Anni Lappela

Demokratian oppitunti Venäjälle

J. G. Jasin: *Priživjotsja li demokratija v Rossii*. Moskva: Novoje Literaturnoje Obozrenije, 2012.

Jevgeni Jasin on Liberalnaja missija -säätiötä johtava tunnettu venäläinen taloustieteilijä ja poliitikantutkija, jonka laaja tuotanto keskittyy Venäjän siirtymäkauden ja Putinin ajan taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen. Hän on ollut aktiivinen kansainvälisesti; arvioitavaa kirjaa leimaakin kansainvälisyys tekijän käyttäessä yli kahtasataa kansainvälistä ja venäläistä viiteteosta tutkimuksessaan.

Demokratian teoriaa ja historiaa käsittelevässä laajassa johdanto-osassa Jasin perustelee demokratian tarvetta maassa. Demokratia on Venäjän ainoa selviytymismahdollisuus tilanteessa, jossa Putinin valtarakennelma on tuhonnut suuren osan Jeltsinin aikana tapahtuneesta kehityksestä. Hän selostaa koulumestarin tavoin demokratian etuja ja antaa läntiselle lukijalle tutun määritelmän demokratian peruseräkkeistä korostaen sen kiinteää yhteyttä markkinatalouteen. Demokratiassa on myös vaikeutensa: asioista päättävät usein teknokraatit ja ylen määrin valtaa saa byrokraatia. Nämä vaikeudet saattavat korostua kehitysmaissa ja siirtymätalouksissa. Olennaisista on demokraattisten normien sopeuttaminen käytännön ohjenuoraksi. Tämä ei toteutunut Venäjällä vuosina 1993 ja 1996,

mikä antoi ravintoa myöhemmälle Putinin ajan autoritääriselle kehitykselle.

Demokratian peruseräkkeet muodostavat kokonaisuuden – vaikka valtaelimet valittaisiin vaaleilla, kysymyksessä ei ole muiden edellytysten puuttuessa demokratia. Ihanteena on pidettävä Skandinavian maiden, Sveitsin tai Alankomaiden edustamaa ”osallistavaa” ja ”inklusiivista” demokratiaa. Rajan vetäminen sen ja eksklusiivisen demokratian, eliittidemokratian, välillä on kuitenkin vaikeaa, vaikka viimeksi mainittu täyttäisikin demokratian perusedellytykset. Tekijä selostaa tätä häilyvää rajaa muun muassa Jean Cohenin ja Andrew Araton klassikon *Civil Society and Political Theory* ja muiden tutkimusten valossa asettuen vastustamaan vallan eliitille keskittävän *postdemokratian* konseptiä ja näkee nimenomaan liberaalin demokratian mallin tulevaisuuden ratkaisuna Venäjälle.

Analysoidessaan kypsää ja nuorta demokratiaa Jasin esittää esimerkkinä viimeksi mainitusta juuri Venäjän: instituutiot ja puolueet (lukuun ottamatta kommunistipuoluetta) ovat heikkoja, sosiaalinen polarisaatio ja siitä johtuva radikaalien liikkeiden mahdollisuus on suuri, voimakkaan johtajan rooli on keskeinen. Venäjän järjestelmästä käytettyihin nimityksiin imitaatiodemokratia ja pseudodemokratia Jasin lisää puutteellisen tai heikon

demokratian nimikkeet. Jeltsinin ajan demokratisointia hän kutsuu protodemokratiaksi, ja Venäjän nykyisen mallin Jasin asettaa jonnekin eliittidemokratian ja autoritarismin välille.

Kansainvälisten tutkijoiden johtopäätöksiä seuraten Jasin tutkaillee edellytyksiä demokratiaan kehittämiselle Venäjällä. Elintaso ja sivistysaste ovat siinä tärkeitä tekijöitä, vaikkakaan kaikki tutkijat eivät ole yksimielisiä niiden vaikutuksesta. Maataloudessa työskentelevät massat ovat yleensä vanhoillisia, kun taas teollisuus, kauppa ja pääoma ovat valmiimpia demokratiaan. Keskiluokan roolin Jasin näkee useiden tutkijoiden tavalla aluksi muutokseen pyrkivänä, mutta jo pian uuteen eliittiin samaistuvana, demokratian osittaisiin tuloksiin tyytyvänenä voimana. Siirtymiselle demokratiaan Jasin näkee kolme perusedellytystä: lain primäärisyyden, jo luodut instituutiot ja asevoimien poliittisen kontrollin.

Venäjän demokraattinen perinne on suppea – Jasin tuo esille neljä historiallista kautta. 1600-luvun *Smutnoje vremjan* (sekasorron ajan) aikainen *Zemski sobor* (säätökokous) sai faktisesti perustuslaillisen kokouksen aseman; Aleksanteri II:n uudistukset sisälsivät mm. vaatimattomia askeleita paikallisdemokratian kehittämisen suuntaan. Venäläinen parlamentarismi syntyi vuosina 1905–1907. Keskeistä siinä oli pääministeri Sergei von Witten toimeenpanema talonpoikien vapautus feodalismista keestä ja heidän sopeuttaminen ikesalaiskäyttöön ja lain kunnioittamiseen – ja juuri tätä tarvittaisiin nytkin, korostaa Jasin. Helmikuun vallankumouksen ja perustuslaillisen kokouksen välinen aika vuonna 1917 oli vallinneesta kaaoksesta huolimatta todellinen askel kohti demokraattista valtiojärjestystä, vaikka yritys oli vallinneissa olosuhteissa tuomittu epäonnistumaan.

Kaikki demokratiakokeilut Venäjän historiassa tapahtuivat valtion ollessa heikko. Valtion edut voittivat aina yhteiskunnan ja ihmisten edut, ja demokratiakokeilut murskattiin valtion vahvistuessa. Vaikka demokratian perinteet Venäjällä ovat näin heikot, ovat olosuhteet urbanisaation ja teollistumisen vuoksi nyt kokonaan toiset. Historiallinen inertia, väestön passiivisuus ja korformismi ovat kuitenkin säilyneet, ja lähdetessä rakentamaan demokratiaa on nimenomaan tämä asiointi pyrittävä muuttamaan.

Viidennen osan demokratian kehityksessä Venäjälle Jasin näkee Gorbatšovin ja Jeltsinin uudistuksissa. Jeltsin loi perusinstituutit demokratialle, vaikka nämä instituutit – esimerkiksi vaalijärjestelmä kiinteöineen – olivat syntyessään enemmän välikappaleita vanhoillisten vastarinnan murtamiseksi kuin pidempiaikaiseen käyttöön tarkoitettuja. Gorbatšovin ja Jeltsinin uudistusten edustama protodemokratia oli tuomittu jo syntyessään. Jasin luonnehtii aikaa vallankumoukselliseksi poliittisen prosessin ohjaamattomuuden ja valtion heikkouden vuoksi – vallankumous ei välttämättä ole väkivaltainen. Tämä demokraattinen alku uhrattiin kuitenkin uudistuksille, luotiin ennakkotapauksia, jotka sitten tulivat maalle kalliiksi niiden johtaessa suoraan ohjatun demokratian alkuun. Jasin katsoo kuitenkin, että Jeltsinin uudistuksista oli maksettava hinta: demokratialle annettiin isku, jonka jäljet syvenivät entisestään Jeltsinin epädemokraattisen vaalivoiton myötä vuonna 1996. Jasin näyttää vihjaavan, että tämä järjestetty voitto oli ehkä tarpeeton: kansa ei olisi äänestänyt Zjuganovia, vaan jotakuta kolmatta, Lebedin tapaista ehdokasta. Venäjän politiikan yleinen parametri muuttui tämän mukana, vaikka ulkoisesti oli stabiliteetin ja vaikkapa ta-

lousministeri Grefin 500 päivän ohjelman ja verouudistusten kuvaama uudistusten aika. Samalla ryhdyttiin määrätietoisesti korostamaan valtion roolia. Venäjä oli kuin lentokone, jonka toinen siipi oli liberaali ja toinen valtiokeskeinen.

Jasin esittää yksityiskohtaisen kuvauksen Putinin valtarakenteen pystyttämisestä – opetukseksi, kuten hän sanoo, seuraavaa demokratiayritystä varten. Esimerkkinä tästä Jasin nostaa esiin kuvernöörien valtaoikeuksien supistamisen. Tämä oli keskuhallinnon vastaus aluetasolla kehittyneeseen ”sisäiseen feodalismiin”, mutta demokratian kannalta ratkaisu oli huono.

”Oikeissa demokratioissa puolueet luovat presidentin, kun taas Venäjällä presidentti luo puolueet.” Tähän toteamukseen Jasin kiteyttää puolueita ja parlamenttia koskevan kirjan luvun. Miksi puolueet ovat heikkoja? Syitä on monia: sosiaaliset ryhmät ovat heikosti differentioituneita, valtio ei tue puolueuudostusta, poliittisen taistelun perinteen puuttuminen, kommunistisen ”puolueen” kielteinen vaikutus. Kun Jeltsin taisteli kommunistipuoluetta vastaan, Venäjällä hyväksyttiin – ainoana maailmassa – puolue tehtävien ja valtiollisten tehtävien yhdistämisen kieltävä laki. Putin ei tullut presidentiksi minkään puolueen ehdokkaana ja on edelleen pitänyt tiettyä etäisyyttä valtapuolueeksi tehtyyn Yhtenäiseen Venäjään, jonka muodostamista alun perin liberaalina, demokraattisena ja isänmaallisena liikkeenä Jasin selostaa tarkkaan.

Jasin analysoi Venäjän vaalijärjestelmän kehitystä Jeltsinistä alkaen eri vaalitapoja verraten. Johtopäätös on selvä. Venäjällä on pyritty johdonmukaisesti vaalien keskitettyyn säätelyyn niin federaatio- kuin aluetasolla. Keskusvaalikomiteasta on tullut toimeenpanovallasta riippuvainen ”vaaliministeriö”. Äänikyn-

nyksen nostaminen seitsemään prosenttiin ei ole iskenyt vain pienempiin vaan myös suurempiin puolueisiin sen estäessä poliittisen kilpailun synny.

Jasin on pessimistinen, mutta ei toivoton, parlamentarismien Venäjällä juurruttamisen suhteen. Lehdistön rooli tässä olisi erittäin suuri, ja hän näkeekin yhteensä yli miljoonan painoksena julkaistavien liberaalien lehtien vaikutuksen merkittävänä. Internetiin hän sanoo asettavansa tässä suhteessa ”valtavia” toiveita. Selostaessaan talouden kehitystä ”komsomolit-aloudesta” oligarkkien valtaan ja sen kriisiin ja nyt jatkuvaan valtiokapitalismiin hän korostaa uudemman kerran sitä, että taloudellisen ja poliittisen kilpailun on kuljettava käsi kädessä jälkimmäisen estäessä vallan ja omistuksen yhdistävien pitkäaikaisen mekanismien syntymisen.

Oikeuslaitoksen osalta Jasin ei säästele sanojaan. Oikeuslaitoksen vuoden 1991 reformi aloitti alamäen. Uudistusta ei kontrolloitu. Oikeuslaitoksen edustajat olisi pitänyt sulkea pois uudistuksen valmistelusta samoin sen ympärillä häärineet virkamiesten, kansanedustajien, voimaministeriöiden edustajat. Vuoden 2000 reformiyritys kaatui, sillä riippumaton oikeuslaitos olisi rajoittanut toimeenpanovalan valtaoikeuksia, minkä estämiseksi oikeuslaitoksen riippuvuus toimeenpanovallasta legalisoitiin. Jasin katsoo kuitenkin, että oikeuslaitos hoitaa ”tavalliset”, valtion ja virkamiehien etuja koskemattomat jutut asianmukaisesti. Hän panee huolestuneena merkille tapaukset, joissa aitoa reformia kannattavia tuomareita on erotettu tehtävistään. Vakavimpana oikeuslaitoksen kehityksen esteenä Jasin näkee sen sisäiset konfliktit sekä turvallisuuspalveluiden roolin. Venäjälle on kehitetty nimenomaan niiden edustama *mentovskoje gosudarstvo*, kaiken kontrollin ulkopuolella

oleva kansalaisten holhoojavalta.

Jasinin kolmelta kaudelta (1993–1999, 2000–2007, 2008–2009) esittämät demokratiaindeksiluvut ovat myös hänelle pettymys: viimeisen kauden indeksi oli 1,98 skaalassa 1–7 sen ollessa kautena 1993–1999 3,91. Hän erittelee tuloksia eri osoittimien – vaalit, sananvapaus, muut – osalta ja noteeraa oikeuslaitoksen saaneen jatkuvasti heikoimman arvosanan. Demokratiaindeksi on Venäjällä jatkuvassa laskussa.

Kuva on synkkä. Onko yhteiskunta ylipäätään valmis muutokseen? Objektiiiset tekijät, kuten köyhyys, terveys ja demografia, eivät sellaisenaan ole este demokratialle. Pääesteenä Jasin näkee maassa vallitsevan epätasa-arvon, aidon keskiluokan puuttumisen sekä mentaliteetin. Venäjällä vallitsee sakraalinen suhde valtaan, kansa on taipuvaista anarkiaan, ihmishengen hinta on alhainen, lain kunnioitus puuttuu, koulutuksen, ammattitaidon, uran arvostus on heikkoa, alkoholismi levinnyttä, suhde työhön leväperäistä. Kaiken tämän on muututtava edellytyksenä demokratialle – ja tämä on mahdollista.

Jasin kuvaa mielipidetiedustelujen tulosten pohjalta yhteiskunnallisia mielialoja tulevaisuuden suhteen. Vuonna 2009 piti neuvostomallia parhaimpana 38 %, läntistä demokratiamallia 18 % ja Putinin järjestelmää 25 %. Liberaalin demokratian kannatus on pudonnut aikana 1999–2008 32 %:sta 15 %:iin. Vuonna 2009 51 % haastatelluista katsoi Venäjän tarvitsevan voimakasta johtajaa; demokratian kannattajia oli 30 %. Demokratia ei aiheuta Venäjällä vastaväitteitä, jos kohta ei innostustakaan, ja vain hyvin pieni vähemmistö ryhtyisi taistelemaan sen puolesta.

Tutkaillessaan eliitin roolia tulevissa muutoksissa Jasin näkee eliitit erilaisina. Talouseliitille hän antaa erityisen roolin muutosten katalysaattorina, kun taas

älmyöstö nähdään hajaantuneena. Olennainen on yhteisymmärrys eliittien välillä kansallisen kehityksen päälinjoista, mikä Putinin aikana on saatu aikaan lahjonnalla, lojaalisuudesta palkitsemisella. Kypsyessään nämä eliitit pystyvät löytämään yhteisen kielen – Jasin uskoo – suurissa strategisissa kysymyksissä.

Lähtökohdat muutoksille ovat samalla huonot ja toiveita antavat. Myönteisiä tekijöitä on useita: markkinatalous toimii, vaikka siinä esiintyy ongelmia, demokratia, vaikkakin puutteellinen ja ohjattu, on kuitenkin olennaisesti erilainen sosialismin aikaisesta järjestelmästä, ja monikansallisesta Neuvostoliitosta on tullut etnisesti yhtenäisempi Venäjän federaatio, jossa 80 % väestöstä kuluu samaan etnisyyteen. Liike-elämä on kuitenkin edelleen passiivista valtion ja byrokraatian sekaantuessa siihen jo pysyvästi, demokraattisten uudistusten viivästyminen on lisännyt mielivaltaa ja korruptiota, ja vuonna 2000 julistetut talouden institutionaaliset uudistukset ovat jääneet suurelta osin paperille.

Tutkijan perusteellisuudella Jasin käsittelee modernisaation erilaisia malleja. Ylhäältä johdetun uudistusmallin hän katsoo vain jatkavan nykyisiä käytäntöjä vallitsevan valtiobyrokraattisen kehityksen säilyttäen, poliittista kilpailua imitoiden ja pinnallisia muutoksia tehden. Tässä mallissa yksityissektori voisi kontrolloitunakin olla kuitenkin hyödyksi modernisaatiolle. Varsinaisen järjestelmän ulkopuolisen opposition osalta Jasin näkee tien vaikeana – sen olisi pystyttävä nykyistä suuremmassa määrin mobilisoimaan ihmisiä ja uskaltauduttava konkreettisiin toimiin. Parhaat mahdollisuudet mobilisaatioon ovat vasemmistovoimilla ja nationalisteilla; liberaaleilla on edessään työntäyteinen tie. Älymystö on hajaantunut. Media tulee kahlittunakin omaksumaan

demokraattista ajattelua. Kansalaisjärjestöt tulevat olemaan eturivissä taisteltaessa demokratian ja kansalaisyhteiskunnan puolesta – mikäli kestävätkin vallanpitäjien painostuksen.

Ylhäältä päin toteutettava, tehoton modernisaatio johtaa väistämättä jännitteiden kasvuun yhteiskunnassa. Valtaeliitti ei voi kiristää ruuveja ja vielä vähemmän turvautua koviin toimiin – kansa mobilisoituu ja ryhtyy vallankumouksellisiin esiintymisiin. Jos valta suostuu liberaalisaatioon, merkitsee se sen harjoittaman suuntauksen tappiota.

Vaikka Jasin selostaa tarkkaan äkinäisen, nopean muutoksen mahdollisuutta, hän ei näytä pitävän sitä mahdollisena sen edellyttäessä koko poliittisen järjestelmän muutosta, personalisoidun vallan lopettamista, valtavertikaalin hylkäämistä, poliittista kilpailua, lain primäärisyyttä ja desentralisaatiota. Konformistinen, passiivinen väestö ei hyväksyisi shokkiuudistusta, ja sen taloudelliset ja yhteiskunnalliset seuraukset olisivat arvaamattomat.

Jasinin johtopäätös onkin selvä: Venäjän nykyolosuhteissa asteittainen kehitys modernisaation ja demokratioimisen suuntaan on todennäköisin ja preferoitava vaihtoehto. Aluksi muutoksen moottorina olisi keskus; sen säilyttäessä valtaoikeuksiaan olisi epäsuosittujen sosiaalisten tehtävien läpivieminen helpompaa. Aloitteellisuus ja toiminta siirtyisivät sitten yhä enemmän aluetasolle. Kompromisseja jouduttaisiin tekemään, ja taistelusta ylipäätään tulisi pitkä ja tuskallinen. Vähittäiset toimet johtaisivat väistämättä vaatimuksiin koko demokratiapaketin hyväksymisestä, mitä voitaisiin ajallisesti pitkiä kielteisten seuraamusten vähentämiseksi.

Venäjä on nyt kehitysasteeltaan keskitason maa ja valmis demokratiaan. Yhteiskunta on nyt

ainakin suhteellisen rauhallinen, ja yleinen ilmapiiri uudistukselle on pohjimmiltaan suotuisa. Demokratia vasta alkaa ja tulevaisuus tulee! päättää Jasin kirjansa rock-tähteä Juri Ševtšukia

lainaten – tunnustaen vaikeudet ja samalla ilmentäen varovaista toiveikkautta.

Taisto Tolvanen

Vankkaa Venäjä-tutkimusta

***Russia in 2020. Scenarios for the Future.* Ed. Maria Lipman, Nikolay Petrov. Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2011.**

Tunnettujen asiantuntijoiden kirjoittama kirja herättää suuria ennako-odotuksia ja heti alkuun on todettava, että se täyttää ne runsain mitoin. Viisitoista venäläistä, muun muassa Dmitri Trenin, Nikolai Petrov ja Fjodor Lukjanov, kymmenen yhdysvaltalaista, Thomas Graham, Daniel Treisman ja Robert Ortung heidän joukossaan, sekä viisi eurooppalaista tutkijaa Arkady Moshesista Richard Sakwaan ja Thomas de Waaliin käsittelevät kukin nyky-Venäjään ja sen tulevaisuudennäkyymiin liittyviä teemoja. Käsiteltäviä asiakokonaisuuksia ovat Venäjän ulkopolitiikka, talouspolitiikka, poliittinen järjestelmä ja puolueet, valtio ja poliittinen eliitti, federalismi ja alueet sekä sosiaalisektori. Jokainen tutkija esiintyy omine näkemyksineen eikä yhteisiin johtopäätöksiin pyritä.

Tarkastellessaan Venäjän globaalia asemaa Thomas Graham lähtee historiasta: Venäjä on aina ollut ”luonnoton”, itsestään epävarma suurvalta, joka on nyt suurimman haasteensa edessä 300 vuoteen. Kun valta ennen säteili Venäjistä ulospäin, tulvii se nyt sen lähialueille ja sen sisälle ulkoapäin, mm. Kiinasta ja Kaukasukselta. Voiman luonne on muuttunut, ja kyky syntyneiden riippuvuussuhteiden käsittelyyn on yhtä tärkeää kuin sotilaallinen

voima.

Venäjä pyrkii vallitsevissa Yhdysvaltojen mahtiaseman ja Aasian nousun leimaamissa olosuhteissa ensisijaisesti varmistamaan johtavan asemansa Neuvostoliiton jälkeisessä tilassa ja olemaan tärkeä kumppani Kiinalle, USA:lle ja Intialle. Lisäksi Venäjä pyrkii vaikuttamaan mm. energian avulla Eurooppaan, arktisiin alueisiin sekä olemaan ”ykkösluokan” jäsen YK:ssa, IMF:ssä, WTO:ssa ja G-20-järjestössä.

Kaikki tämä on kuitenkin ehdollista. Venäjän on ensin turvattava oma taloudellinen kasvunsa, saatava armeijansa kuntoon sekä pystyttävä riittävään kansalliseen koheesioon ja pragmaattiseen ulkopoliittikkaan. Vaikka Venäjällä vallitsee yhteisymmärrys talouden modernisaatiosta, byrokratian vastustus ja korkeimman johdon inertia ovat tämän esteenä. Graham katsoo korkeiden energiatulojen auttavan modernisaatiota, mistä eräät kirjan kirjoittajat ovat kuitenkin toista mieltä. Hän esittää tunnetut lääkkeet modernisaatioon – ulkomaisen tietämyksen, investointi-ilmapiirin parantamisen ja koko yhteiskunnan modernisaatiotalkoot – ja katsoo tämän mahdolliseksi nykyisen järjestelmän puitteissa. Myös moni muu kirjoittaja lähtee nykyisen järjestelmän säilymisestä/säilyttämisestä, mistä tarkemmin jäljempänä.

Yhdysvaltalaiset Derluguian ja Wallerstein tutkailevat Venäjän globaalia asemaa poliittisen ja taloudellisen järjestelmäana-

lyysin valossa. Neuvostokautta seurasi uusliberalistinen Jeltsinin kausi, joka johti nykyiseen, inertiaan ja pinnallisten uudistusten leimaamaan valtiokeskeiseen hallintoon. He ennustavat tämän ”brežneviläisen” ajan jatkuvan, sillä yhteiskunnassa ei ole muutokseen pystyviä voimia. Uuteen keskiluokkaan asetetut toiveet ovat vääriä. Keskiluokka on joko kykenemätön tai haluton liittymään protestiliikkeeseen. Älymystö on hajallaan ja ”imitaatioliberalit” ovat heikkoja. Sosiaalidemokratia ei sovi maahan tuotavaksi. Kirjoittajat kaipaavatkin jonkin uuden ideologian – ”edistysmielisen patriotismin” – rakentamista maan kehityksen pohjaksi.

Venäläinen Dmitri Trenin ei näe ”Venäjän karhun” aggressiivista esiintuloa mahdollisena, vaan ennustaa todennäköisemmäksi kehityskulukuksi inertiaa jatkavan passiivisen kehityksen. Venäjän muuttuminen ”piirittytystä linnoituksesta” rakentavaksi kansainväliseksi voimaksi edesauttaisi myönteisten muutosten aikaansaamista venäläisessä yhteiskunnassa ja koko poliittisessa järjestelmässä.

Yhdysvaltalainen professori Daniel Treisman katsoo kahden vuosikymmenen kokemuksen osoittavan, että Venäjän nykyiset muodolliset instituutiot eivät ainakaan olennaisesti vaikuta maan politiikan muovautumiseen tulevina vuosina. Sen sijaan paljon tulee riippumaan taloudesta. Vaikka yleinen oletamus on, että korkeampi elintaso ja integroituminen Eurooppaan tekevät yhteiskunnan kontrolloimisen entistä vaikeammaksi, kiistää Treisman tämän lähtökohdan. Ihmiset kiittävät parantuneesta asemastaan nykyisiä johtajia ja näin edelleen vahvistavat heidän asemiaan. Syntyy ristiriitainen tilanne: taloudellinen edistys vahvistaa nykyhallintoa ja samalla edesauttaa yhteiskuntaa kasva-